

PLAN RAZVOJA MJESNE ZAJEDNICE VRAŽEGRMCI

Nacrt

Sadržaj

Uvod	3
O dokumentu	3
Proces izrade plana i uključivanje zajednice	4
Pregled mjesne zajednice Vražegrmci	5
Mjesna zajednica Vražegrmci.....	5
Geografski položaj i granice mjesne zajednice.....	5
Demografski podaci	6
Istorijska i kulturna baština mjesne zajednice	7
Glavni resursi i privredne aktivnosti	8
Analiza trenutnog stanja.....	11
Infrastruktura	11
Saobraćajna mreža	11
Željeznička mreža	12
Vodovodna mreža.....	12
Elektro mreža	13
Komunalne usluge	14
Prostorije.....	14
Groblja	14
Obrazovanje i zdravstvene usluge.....	14
Socijalne usluge	15
Turistički potencijal.....	15
Zaštita životne sredine i održivost.....	16
Poljoprivreda	17
Identifikacija snaga, slabosti, prilika i prijetnji	17
Vizija i ciljevi	20
Projektne ideje	20
Rekonstrukcija lokalnih i nekategorisanih puteva na teritoriji mjesne zajednice Vražegrmci.....	20
Angažovanje putara	21
Izgradnja vodovoda	22
Unapređenje napajanja električnom energijom	22
Adaptacija seoskih domova.....	23
Uređenje i organizacija na mjesnim grobljima	24

Razvoj turizma i poljoprivrede.....	24
Osnivanje NVO Vražegrmci	25
Nedeljna ambulanta	26
Lokalna prodavnica.....	27
Vodabrani na rijeci Zeti.....	28
Uključivanje zajednice	28
Finansijski plan	29
Praćenje i evaluacija	29

Uvod

O dokumentu

Ovaj dokument predstavlja Plan razvoja mjesne zajednice Vražegrmci, koji je kreiran sa ciljem unapređenja kvaliteta života stanovnika ove mjesne zajednice. Plan razvoja predstavlja važan alat za usmeravanje i koordinaciju aktivnosti sa ciljem ostvarivanja zajedničkih ciljeva i ambicija.

Svrha ovog plana je identifikacija prioriternih oblasti razvoja, definisanje ciljeva i strategija, kao i oblikovanje konkretnih akcija koje će omogućiti ostvarivanje željenih promjena. Ovaj dokument služi kao smjernica i referenca za sve zainteresovane strane uključene u proces razvoja mjesne zajednice Vražegrmci.

Plan razvoja se zasniva na inkluzivnosti i saradnji sa stanovnicima, lokalnim institucijama, civilnim sektorom i ostalim relevantnim akterima. Otvoren dijalog, participacija i angažovanje zajednice su ključni elementi u procesu kreiranja i sprovođenja ovog plana.

Cilj nam je ostvariti održivi razvoj mjesne zajednice Vražegrmci, koji obuhvata unapređenje infrastrukture, ekonomskog razvoja, zaštite životne sredine, socijalnih usluga i drugih aspekata koji su od vitalnog značaja za stanovnike. Takođe, želimo promovisati kulturno nasleđe i identitet mjesne zajednice kako bismo očuvali i obogatili našu zajedničku istoriju.

Ovaj plan je rezultat istraživanja, analize i konsultacija sa stanovnicima. Za uspješnu implementaciju plana potrebna je saradnja, podrška i angažovanje svih aktera kako bismo zajedno postigli uspjeh.

Verujemo da će ovaj Plan razvoja mjesne zajednice Vražegrmci biti koristan instrument za ostvarenje naših ciljeva i doprineti boljoj budućnosti za sve nas.

Hvala svima koji su doprineli kreiranju ovog plana i koji će biti uključeni u njegovu implementaciju.

Proces izrade plana i uključivanje zajednice

Proces izrade Plana razvoja mjesne zajednice Vražegrmci temelji se na inkluzivnom pristupu koji podrazumeva aktivno uključivanje stanovnika, lokalnih institucija i relevantnih aktera. Želimo da svaki član mjesne zajednice ima priliku izraziti svoje mišljenje, učestvovati u donošenju odluka i doprineti zajedničkom cilju - razvoju Vražegrmaca.

Kao alate za uključivanje zajednice, koristimo online upitnike, anketiranje građana i aktivno slušamo stavove i predloge Saveta mjesne zajednice Vražegrmci. Online upitnici omogućavaju široko prikupljanje mišljenja i informacija od stanovnika putem interneta, omogućavajući nam da čujemo što veći broj glasova.

Važna komponenta procesa uključivanja zajednice je i komunikacija sa lokalnom samoupravom. Redovna razmjena informacija, saradnja i dijalog sa lokalnim vlastima omogućavaju nam da budemo obaviješteni o planovima i politikama Opštine Danilovgrad koje mogu uticati na razvoj mjesne zajednice Vražegrmci. Otvorena komunikacija između mjesne zajednice i lokalne samouprave obezbeđuje da se interesi i potrebe Vražegrmaca uzimaju u obzir pri donošenju odluka.

Kroz ovaj inkluzivni proces, želimo osigurati da Plan razvoja mjesne zajednice Vražegrmci odražava stvarne potrebe i ambicije stanovnika. Vaši glasovi, sugestije i angažovanje su ključni za uspjeh ovog plana i ostvarenje naših zajedničkih ciljeva.

Proces izrade Plana razvoja mjesne zajednice Vražegrmci temelji se na inkluzivnom pristupu koji podrazumijeva aktivno uključivanje stanovnika, lokalnih institucija i relevantnih aktera. Želimo da svaki član mjesne zajednice ima priliku izraziti svoje mišljenje, učestvovati u donošenju odluka i doprinijeti zajedničkom cilju - razvoju Vražegrmaca.

Mjesna zajednica Vražegrmci za komunikaciju sa građanima koristi website koji se nalazi na adresi www.mzvrazegrmci.me , Viber grupu Mjesna zajednica Vražegrmci i istoimenu Facebook stranicu. Website je donacija NVO Volim Danilovgrad dok pomenutim online alatima rukovodi član Savjeta Milan Mijajlović.

Pregled mjesne zajednice Vražegrmci

Mjesna zajednica Vražegrmci

Mjesna zajednica Vražegrmci osnovana je na Zboru održanom dana 15.02.2008. godine. Podaci o radu Savjeta do 2023. godine nisu dostupni iako se dopis za dostavljanje arhive i dokumenata dostavio nadležnom Sekretarijatu odnosno Sekretarijatu za lokalnu samoupravu 06.06.2023. godine

Aktuelni Savjet mjesne zajednice Vražegrmci izabran je na Zboru održanom 18.05.2023. u Velikoj Sali Opštine Danilovgrad i to u sastavu Novo Stanišić, Andrija Šćekić, Željko Milatović, Damjanović Rašo, Perović Srećko, Raičević Miroslav, Nikolić Žarko, Raičević Borko i Milica Radonjić. Na konstitutivnoj sjednici Savjeta koja je održana 21. maja 2023. godine konstatovana je ostavka članice Savjeta, Milice Radonjić, dok je jednoglasno u Savjet primljen Milan Mijajlović. Za predsjednika Mjesne zajednice izabran je Novo Stanišić dok su za potpredsjednike izabrani Miroslav Raičević i Milan Mijajlović. Mandat Savjeta, prema Odluci o mjesnim zajednicama, traje četiri godine.

Geografski položaj i granice mjesne zajednice

Vražegrmci se pružaju od granice prema Pješivcima do Pavkovića, na sjeveru počinju Ostrogom a na zapadu ih od Pješivaca odvaja rijeka Zeta. Pored Zete je Dobro Polje koje pripada Vražegrmcima. Iznad polja se dižu strane Zacrnješa i Vlašića, koji od zapada zatvaraju jedan širi pad na kome je najviše sela.

Od istoka se nadnose strane koje dalje prelaze u planinu vražegrmsku. Podijeljena su rečicom Sušicom na dva dijela.

Sjeverno od Sušice su sela:

Dabovići ispod Ostroga. Graniče se sa Pješivcima. Rošca do Dabovića oko Vrela, jakih izvora. Mandići su uz Rošca, a pored je Požar. Žaborovo, Orašje i Šume. Potočilo sa zasekom Drakulovinom je do Požara.

Dobro Polje je uz strane brda Zacrnješ. Boronjina se nalazi između Potočila i Sušice. Kupinovo se nalazi na jednom padu visoko u strani iznad Boronjine.

Zbog informacije navodimo da postoji razlika u granicama plemena Vražegrmci i mjesne zajednice Vražegrmci. Mjesna zajednica Vražegrmci se graniči sa mjesnom zajednicom Slap, a granica je rijeka Sušica. Dok kada se govori o **plemenu Vražegrmci**, misli se na šire područje koje ide i preko Sušice. Sa druge strane Sušice do Pavkovića su sela:

Miokusovići, Šobajići, Bare Šumanovići, Podgređe, Petrići, Vinići, Petrići, Njive, Konjštia, Mužnik i Milonjin Do. Podvraće na jednom podu ispod strane Nezbroja. Iako dio plemena Vražegrmci, ne pripadaju u nadležnostima MZ Vražegrmci.

Tačan broj stanovnika će se znati nakon Popisa koji će se održati u decembru 2023. godine.

Demografski podaci

Danilovgradsku opštinu karakterišu izražena migraciona kretanja, kako unutar opštine tako i u okruženju. Zadnjih godina izražena su doseljavanja u odnosu na raniji period kada su bila prisutnija odseljavanja domicilnog stanovništva kao posljedica industrijalizacije.

Gašenjem putničkog željezničkog prevoza u periodu od 15 godina došlo je do značajnog raseljavanja

U Crnoj Gori, u periodu od 01. do 15. aprila 2011. godine, sproveden je popis domaćinstava i stanova. Kretanje stanovništva domaćinstava i stanova po naseljima u periodu od 2003. -2011. godine na teritoriji Opštine Danilovgrad, ujedno i na teritoriji MZ Vražegrmci, koristi se kao uporedni period.

Smatrali smo da za predstavljanje demografskih podataka, kao jedini zvanični dokument koji se može koristiti kao osnova je Popis stanovništva. Poslednji popis stanovništva rađen je 2011. godine pa se podaci ne mogu uzeti kao relevantni u 2023. godini. Odnosno isti bi mogli rezultirati netačnim pretpostavkama i prognozama.

Kako je za kraj 2023. godine planiran novi popis, ovaj dio, ostavljamo za dopunu, nakon što budu dostupni podaci sa sprovedenog popisa stanovništva, stanova, imovine i poljoprivrede.

Savjet MZ Vražegrmci nažalost ne posjeduje finansijske i ljudske kapacitete za realizaciju Popisa stanovništva, imovine i poljoprivrede pa će se kao osnova za dalju razradu planova koristiti rezultati sa Popisa 2023.

Istorijska i kulturna baština mjesne zajednice

Vražegrmci su ogranak plemena Bjelopavlića u istorijskoj oblasti Brda, na tlu današnje Crne Gore.

Kao pleme prvi put ih spominje patrijarh Maksim Skopljanac u pismu od 5.10.1667. u kojem potvrđuje zemlje koje je sveti Vasilije Ostroški kupio za manastir Ostrog. Staru Crnu Goru i Brda je dijelila rijeka Zeta i karavanski put Skadar - Spuž - Nikšić - Foča.

Na teritoriji mjesne zajednice nalazi se više kulturno istorijskih spomenika i vjerskih objekata od koji kao najznačajnije izdvajamo (a koje prepoznaje crnogorsko zakonodavstvo):

- Manastir Ostrog
- Crkva Svetog Simeona u Mandićima
- Crkva Svetog Nikole na Baljinovcu
- Crkva Svetog velikomučenika Georgija u Dabovićima
- Spomenik (Dolovi)
- Spomenik (Donji manastir Ostrog)
- Spomen ploča u znak likvidacije četničkog rukovodstva (Ostrog)
- Spomen-ploča na stijeni kod Donjeg manastira Ostrog
- Spomen-ploča (Gornji manastir Ostrog)
- Spomen-ploča (na mjestu pogibije Boška Jankovića- Ostrog)
- Spomen ploča na manastirskoj zgradi (Donji Ostrog)
- Spomen Dom u Dabovićima

Speleološki lokaliteti

- Dimiguza kod Međeđe,
- Kljunača, Javorača i Hajdučka pećina na prostoru Pavkovića i Vražegrmaca

Glavni resursi i privredne aktivnosti

Mjesna zajednica Vražegrmci pripada središnjem dijelu Crne Gore, i zahvata površinu od cca 26km².

MZ Vražegrmci se u dijelu nadmorske visine prostire od 43 do 1095 m.n.v. Dobro Polje se nalazi na oko 43 m.n.v dok se najviša tačka Ostroških greda nalazi na oko 1095 m.n.v.

Kroz MZ Vražegrmci prolazi dio regionalnog puta R-23 (granica sa MZ Slap do granice MZ Bogetići), lokalni put L-6 (Mijokusovići Povija - Ostrog), dio lokalnog puta L7 (Sekulići – Vinići – Bare Šumanovići - Ostrog) kao i dio lokalnog puta L8 (Orja Luka – Frutak – Kujava – Zagorak – Most na Dobrom Polju).

Na teritoriji MZ postoji i više nekategorisanih puteva koji povezuju lokalne puteve.

Stanje lokalne i nekategorisanje putne infrastrukture nije na zadovoljavajućem nivou. Najveća frekfencija saobraćaja odvija se preko puta L8 dok ostale puteve najčešće koristi lokalno stanovništvo sa izuzetkom puta R-23 preko kojeg se, u slučaju prekida saobraćaja na M18, isti preusmjerava (Bogetići – Glava Zete - Danilovgrad).

Kroz MZ Vražegrmci protiče rijeka Zeta i njena pritoka Sušica, koja nema stalan tok. Od vodnog potencijala izdvaja se više izvora/vrela čija izdašnost zadovoljava potrebe stanovništva. Sva vodoizvorišta nisu kaptirana.

Od izvora izdvajamo:

- Izvor u Dabovićima
- Vrela
- Smokovnik (djelimično kaptiran)
- Ljeskovci
- Radulovac
- Vidoštak
- Šumnjak
- Kaluđerova voda

Rijeka Zeta dijelom obiluje ribom raznih vrsta i izletištima. Na rijeci Zeti, na teritoriji mjesne zajednice, nema aktivnih ribnjaka.

Dio MZ Vražegrmci (Dobro Polje, Ribljak, Glava Zeta) obuhvata Bjelopavlička ravnica. Ova plodna nizija, zajedno sa rijekom Zetom, daje vrhunske uslove za razvoj poljoprivrede.

Glava Zete se nalazi u dolini rijeke Zete, na 60 m nadmorske visine. Karakterišu je netaknuta priroda i kontrast između pitome ravnice i rijeke sa jedne i visokih planina sa druge strane. Poseban ugođaj predstavlja spoj tipične mediteranske i planinske klime. Tamo se takođe nalazi i motel „Glava Zete“, ugodan motel koji pruža idealne preduslove za odmor i rekreaciju. Ima otvoren bazen, sportske terene. Ipak, već duži period ovo izletište nije funkcionalno.

Hotel Sokoline predstavlja još jedno značajno ekonomsko čvorište koje tokom godine posjeti veliki broj izletnika i turista (domaćih i inostranih).

Na Dobrom Polju postoji aktivan mlin gdje proizvođači imaju mogućnost mljevenja žitarica.

Od privrednih aktivnosti najistaknutije su poljoprivredne (biljna i animalna proizvodnja) i turističke aktivnosti (autokampovi, kampovi, apartmanski smještaj, moteli, hoteli i restorani). Blizina Manastira Ostrog i rijeka Zeta ovaj kraj čini savršenim područjem za bavljenjem i razvoj seoskog turizma.

Teritorija mjesne zajednice bogata je samoniklim i kultivisanim biljnim vrstama i biljem od koje po ekonomskoj važnosti izdvajamo:

- Divlji nar,
- Smokvu,
- Pelin
- Drenjinu

Prerada i brendiranje proizvoda od ovih biljnih vrsta može predstavljati jednu od osnova razvoja lokalne ekonomije.

Na teritoriji mjesne zajednice ne postoji registrovana nevladina organizacija koja bi se isključivo bavila razvojem i promocijom Vražegrmaca.

Većina stanovnika koji su ispunili anketu, a koja se ticala kreiranja ovog Plana odgovorili su da nemaju registrovana poljoprivredna gazdinstva čime propuštaju mogućnosti koje pruža Agrobudžet, IPARD fondovi, Budžet opštine Danilovgrad i sl. Potrebno je raditi na edukaciji i promociji prednosti koje registracija pruža.

Pojedinačna domaćinstva najčešće proizvode:

Jjabuke, višnje, trešnje, šljive, breskve, kajsije, nektarine, dunje, smokve, mandarine, japanske jabuke, nar, iglice, lješnik i lozu, krompir, paprike, paradajz, šargarepa, blitva, cvekla, luk. Većina gazdinstava proizvodi za sopstvene potrebe uz određene viškove koje plasiraju na tržištu.

Analiza trenutnog stanja

Infrastruktura

Saobraćajna mreža

Kroz MZ Vražegrmci prolazi:

- dio regionalnog puta R-23,
- lokalni put L-6 (Mijokusovići Povija - Ostrog),
- dio lokalnog puta L7 (Sekulići – Vinići – Bare Šumanovići - Ostrog),
- dio lokalnog puta L8 (Orja Luka – Frutak – Kujava – Zagorak – Most na Dobrom Polju).

Na teritoriji MZ postoji i više nekategorisanih puteva koji povezuju lokalne puteve:

- Ribljak – krak ka Baljinovcu do L6
- Ribljak – krak ka Krakorovini do L6
- Debeli grmen – Dabovići – Povija
- L6 – Željeznička stanica Ostrog

Putna infrastruktura je asfaltirana i u većem dijelu dotrajala i potrebna je sanacija i rekonstrukcija, a posebno:

- lokalni put L6
- dio regionalnog puta R-23
- krak ka Baljinovcu do L6
- krak ka Krakorovini do L6
- Debeli grmen – Dabovići do L6
- krak L6 do Željezničke stanice Ostrog

U 2023. godini Savjet mjesne zajednice organizovao je radne akcije na kojima se radilo na čišćenju rastinja oko lokalnog puta L6 dok je nekategorisane puteve čistilo i održavalo lokalno stanovništvo. Kompletna dionica lokalnog puta L6 kao i svi

nekategorisani putevi koji spajaju L6 sa R-23 su očišćeni. Procjena je da preko teritorije mjesne zajednice prolazi cca 50km asfaltiranih puteva.

Identifikovano je više potencijalnih klizišta o čemu je obaviještena lokalna samouprava. Moguća klizišta, koje je identifikovao Savjet mjesne zajednice, nalaze se u Drakulovini i ka Željezničkoj stanici Ostrog.

Putevi do pojedinačnih domaćinstava su u većem broju slučajeva makadamski putevi koje održava stanovništvo. Uslijed atmosferskih voda ovi putevi najčešće trpe štete koje domaćinstva sama saniraju. Ovo otežava normalno funkcionisanje domaćinstava i onemogućava ozbiljnije bavljenje poljoprivredom i turizmom. Potrebno je raditi na stvaranju uslova za nasipanje i asfaltiranje ovih puteva.

Željeznička mreža

Preko teritorije mjesne zajednice prolazi pruga Podgorica – Nikšić. Aktivan je putnički i teretni saobraćaj. Aktivne su dvije željezničke stanice i to:

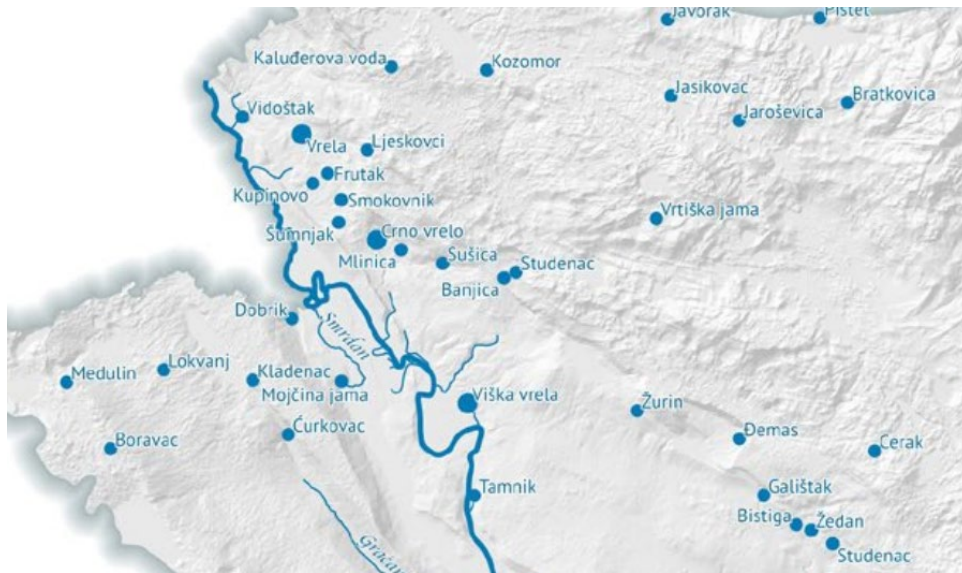
- Ostrog i
- Dabovići.

Postoje i dva pružna prelaza.

Vodovodna mreža

Vodovodna mreža je aktivna u ravničarskom dijelu mjesne zajednice pa se tako sa gradskog vodovoda napajaju Dobro Polje, Glava Zete i zaseoci između njih. Ostali dijelovi mjesne zajednice se vodom napajaju sa izvora slobodnim padom odnosno sopstvenim pumpama, dok dio stanovništva nema direktan pristup pijaćoj vodi pa vodu donosi sa izvora (bidoni, cistjetne i sl.)

Vodoizvorišta nisu kaptirana.

Od izvora izdvajamo:

- Izvor u Dabovićima
- Vrela
- Smokovnik (djelimično kaptiran)
- Ljeskovci
- Radulovac
- Vidošćak
- Šumnjak
- Kaluđerova voda

Elektro mreža

Teritorija mjesne zajednice je pokrivena i elektro mrežom dok samo pojedina domaćinstva imaju pristup trofaznom napajanju. CEDIS je tokom prethodnih godina radio na revitalizaciji mreže pa su tako zamijenjeni drveni stubovi betonskim, a postavljeni su i samonoseći kablovi. Samonoseći kablovi nisu postavljeni na cijelom pojasu Ribljak – Glava Zete.

Napon na teritoriji mjesne zajednice ipak **nije stabilan** o čemu je obaviještena lokalna samouprava i CEDIS.

Postoji potreba za trofaznim napajanjem.

Komunalne usluge

Na teritoriji mjesne zajednice komunalne usluge se ne pružaju stanovništvu pa tako nema organizovanog odvoza otpada.

Prostorije

Na teritoriji mjesne zajednice postoje i dva Doma – Dom na Potočilu koji je ujedno i prostor za rad Savjeta mjesne zajednice i Dom u Dabovićima koji je ujedno i Spomen Dom.

Groblja

Na teritoriji mjesne zajednice postoje dva groblja – Baljinovac i Dabovići. Ne postoje organizovani Odbori koji bi vršili organizaciju uređenja i upravljanja grobnim mjestima. Savjet mjesne zajednice organizovao je uređenje ovih grobalja u 2023. godini.

Obrazovanje i zdravstvene usluge

Na teritoriji mjesne zajednice ne postoje aktivne obrazovne i zdravstvene usluge.

Od objekata postoji stara Osnovna škola na Vrelima koja nije u funkcionalnom stanju. Krov je pred urušavanjem. Učenici Osnovnu školu pohađaju u OŠ “Milisav Koljenšić” na Slapu.

Stanovništvo primarnu zdravstvenu zaštitu ostvaruje u Danilovgradu, Dom zdravlja “Dimitrije Dika Marenić”.

Socijalne usluge

Na teritoriji mjesne zajednice ne postoje socijalne usluge poput dostave lijekova, namirnica, pomoći u kući, njegu u kući, pomoć u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, organiziranje kreativnih i zabavnih aktivnosti, volonterska pomoć starijim osobama.

Dio ovih usluga moguće je ostvariti kroz lokalni centar za socijalni rad.

Turistički potencijal

U Strategiji razvoja turizma Crne Gore kao Prioritet 2.2.3. izdvojeno je Unapređenje turističkih atrakcija koridora koji povezuju sjevernu i južnu regiju. Strategijom razvoja poljoprivrede ruralnih područja naznačeno je da treba sagledati važnost ruralnog turizma, jer je to interakcija poljoprivredne proizvodnje, prezentovanja tradicije, tradicionalne gastronomije i turističkih usluga.

U Prostorno urbanističkom planu Danilovgrad navodi se da turizmu u danilovgradskoj opštini, kao jednom od osnovnih pravaca razvoja, u dosadašnjem razvoju nije posvećena dovoljna pažnja što je slučaj i za turističke potencije MZ Vražegrmci.

Rijeka Zeta, uz obale ostalih vodotokova, sa skrovitim mjestima za pecanje, kajakaštvo, ronjenje ili samo za odmor predstavlja izuzetan turistički potencijal.

Kulturno nasljeđe predstavlja lokalni i nacionalni potencijal za razvoj turizma. Ovaj potencijal je predstavljen elementom kulturne baštine manastir Ostrog, starim mostovima, mlinovima, malim seoskim crkvama i grobljima, arheološkim lokalitetima, seoskim naseljima sa očuvanom tradicionalnom arhitekturom, starim hrastovima, starim hidrocentralama. Područje mjesne zajednice sada praktično predstavlja izletničku destinaciju sa osnovnim ciljem obilaska manastira Ostrog na čemu bi se trebao bazirati i dalji razvoj turističke ponude. Potrebno je uzeti u obzir

da prema određenim izvorima Manastir Ostrog na godišnjem nivou posjeti oko milion turista – domaći i inostrani posjetioci.

Raznolikost ponude (prirodnih i stvorenih vrijednosti) na malom prostoru pruža uslove za razvoj vjerskog, planinskog, seskog, eko i sportskog turizma, lovnog, kulturnog i drugih vidova turizma.

U Stratragiji razvoja turizma opštine Danilovgrad naznačeno je da stratešku orijentaciju razvoja turizma treba usmjeriti na korišćenje prirodnih resursa i stvaranje imidža i brendova u pojedinim segmentima ponude.

Ovo se može realizovati kroz već postojeće i otvaranje novih autokampova, kampova, motela, hotela, apartmana koji bi svoju ponudu povezivali sa postojećim i novim poljoprivrednim proizvodima (hrana, med, vina, rakije, organizovanje sajмова i sl.).

Zaštita životne sredine i održivost

Dio teritorije mjesne zajednice Vražegrmci ulazi u sastav Parka prirode rijeka Zeta (Zone I, II i III) pa se tako principi zaštite životne sredine i održivost trebaju bazirati na poštovanju Odluke o proglašenju područja zaštićenim područjem – Park prirode rijeke Zeta i Studije o zaštiti koja je bila osnova za donošenje pomenute Odluke.

Trenutno ne postoji Upravljač ovim zaštićenim područjem pa tako nije moguće adekvatno sprovođenje Odluke.

Kako na teritoriji ne postoji organizovan odvoz otpada postoje izvjesni pritisci na životnu sredinu. Ipak, prema sprovedenoj anketi¹, dio stanovništva otpad odvozi u Danilovgrad, spaljuje na svojim imanjima dok se samo dio organskog otpada kompostira.

Upravljanje otpadom predstavlja izazov za mjesnu zajednicu.

Na teritoriji mjesne zajednice aktivno je lovište kojim upravlja DOO Za uzgoj, zaštitu i lov Danilovgrad (www.lovackodg.me). Postoje izvjesni pritisci od strane

---

¹ Anketa sprovedena putem sajta mjesne zajednice

krivolovaca u lovištu ali i na rijeci Zeti (agregati i mreže). Potrebno je bolje upravljanje ovim uslugama ekosistema.

Poljoprivreda

Mjesna zajednica Vražegrmci se može podijeliti na ravničarski i brdski dio. Oba dijela nose svoje prednosti pri bavljenju poljoprivrednom proizvodnjom. Pojas opisuje kontinentalna klima pa je tako moguće gajiti gotovo sve biljne vrste koje tržište zahtijeva.

Kako Popis stanovništva, imovine i stanova ali i poljoprivredni popis nisu realizovani, ne posjedujemo relevantne podatke koji bi se mogli koristiti za procjenu stanja i mogućnosti razvoja poljoprivrede u Vražegrmcima.

Ipak, kroz anketu koja je korišćena kao jedan od alata za izradu ovog Plana utvrdili smo da većina stanovnika nemaju registrovana poljoprivredna gazdinstva čime propuštaju mogućnosti koje pruža Agrobudžet, IPARD fondovi, Budžet opštine Danilovgrad i sl. Potrebno je raditi na edukaciji i promociji prednosti koje registracija pruža.

Pojedinačna domaćinstva najčešće proizvode:

Jabuke, višnje, trešnje, šljive, breskve, kajsije, nektarine, dunje, smokve, mandarine, japanske jabuke, nar, iglice, lješnik i lozu, krompir, paprike, paradajz, šargarepa, blitva, cvekla, luk, žitarice. Većina gazdinstava proizvodi za sopstvene potrebe uz određene viškove koje plasiraju na tržištu. Na teritoriji MZ postoji i izvjesna plastenička proizvodnja, svinjogojstvo, ovčarstvo. Ipak, u nedostatku relevantnih podataka nije moguće procijeniti trenutno stanje i kretanja u okviru ove grane privrede.

Kao jedan od problema u brdskom dijelu MZ identifikovana je nemogućnost stabilnog navodnjavanja kultura.

Identifikacija snaga, slabosti, prilika i prijetnji

SNAGE mjesne zajednice Vražegrmci su koncentrisane na ljudske resurse, prirodna dobra i turističke potencijale. Kad su ljudski resursi u pitanju, mjesna zajednica Vražegrmci u 2023. godini donijela je presedan u organizaciji u proteklih 30 godina. Putem veće vidljivosti, transparentnosti, radnih akcija, kreiranja planova i njihove realizacije MZ Vražegrmci je okupila posvećene ljude iz zajednice, kvalitetan tim, lokalne zainteresovane strane (lokalne medije, privrednike, lokalno stanovništvo, itd.). Rezultati ankete koji pokazuju jasno iskazanu volju građana da se priključe i podrže aktivnosti mjesne zajednice, da se povjerenje u ovaj institut polako vraća. Takođe, primjetna je i volja nevladinih organizacija iz drugih gradova da doprinesu radu MZ Vražegrmci, kao i medija da prezentuju aktivnosti. Lokalna samouprava izrazila je zadovoljstvo proaktivnošću Savjeta MZ kao i lokalnog stanovništva.

SLABOST je uočena u lošoj umreženosti opštinskih organa i nedostatku komunikacione strategije zbog čega opština nije u direktnoj vezi sa ljudima sa svoje teritorije, ne prikuplja informacije od građanstva i uglavnom sa njima komunicira na javnim raspravama koje nisu dovoljno posjećene. Nadležni Sekretarijat ne pristupa proaktivno ka mjesnim zajednicama – očekuje se da komunikacija teče isključivo na prvacu MZ – lokalna samouprava. Ovo otežava rad, rast i razvoj MZ Vražegrmci ali i ostalih mjesnih zajednica u Danilovgradu.

Infrastruktura, komunalne, obrazovne i zdravstvene usluge u MZ su loše ili ne postoje. Dodatna slabost je što stanje na terenu nije dovoljno mapirano. U dijelu resursa sa teritorije MZ nije istraženo odnosno ne postoje pouzdani podaci o ribljem fondu, ukupnom šumskom fondu, itd.

Jedna od slabosti je nedostatak kapaciteta te nedovoljno novca za funkcionisanje mjesne zajednice pa se tako rad Savjeta MZ bazira isključivo na volonterskoj osnovi što u velikom dijelu usporova njegov rad.

MOGUĆNOSTI koje su prepoznate na teritoriji MZ Vražegrmci su: visok broj turista koji za sada kratko ostaju na teritoriji (autokampovi, kampovi, apartmani, moteli, hoteli i sl.). Uočeno je određeno interesovanje investitora za tu projekte, između ostalog vezane za turizam. Prisustvo donatora i njihova pomoć je prepoznata kao mogućnost.

Jedna od mogućnosti je i rijeka Zeta koja uz poribljavanje i pažljivo upravljanje ribljim fondom može biti baza za razvoj ribolovnih turizma. Ovi gosti su prepoznati kao visoko platežni.

Manastir Ostrog, prema dostupnim podaci, tokom godine posjeti oko milion turista, domaćih i inostranih, što predstavlja odličan potencijal za razvoj Vražegrmaca.

Velika količina biljnog otpada se spaljuje ili trune, a može predstavljati ekonomski potencijal ukoliko bi se kompostirao.

PRIJETNJE koje dolaze iz okruženja su: otpadne vode iz Nikšića. Prisustvo HE-a na Zeti utiče na dnevne i godišnje oscilacije voda, što negativno utiče na imanja na teritoriji MZ Vražegrmci. Predviđena gradnja HE "Rošca" može dodatno ugroziti vodni režim rijeke Zete. Šume i vode su u nadležnosti organa uprave (državnih institucija), što dovodi do isključenosti opštine pri donošenju odluka o korišćenju njenih glavnih resursa (kamen, voda, šuma). Državne inspeksijske službe sporo procesuiraju slučajeve, pa kazne ne utiču na ostale zagađivače i ne stimulišu poštovanje pravila. Nadalje, uočeno je da država ima ograničene tehničke kapacitete za pomoć u gašenju požara (nedovoljan broj aviona). Odsustvo zaštite šuma, nedostatak šumskog reda, nebriga korisnika šuma, nedovoljno kapaciteta na lokalnom nivou da odgovori na izazove požara, neangažovanje sezonskih radnika na suzbijanju požara uzrokuje sve učestalije i sve teže kontrolisane požare. Vozovi Željeznice Crne Gore izazivaju požare prilikom kočenja i varničenja, što je problem koji je komuniciran sa ovim preduzećem, ali bez ikakvih pozitivnih akcija. Da bi se iskoristile mogućnosti, neophodno je ojačati kapacitete ljudstva (opština, građani, NVO, privatni sektor, mediji). Prije svega, neophodno je uvezati sve zainteresovane strane i poboljšati komunikaciju opštine i MZ sa raznim ciljnim grupama. Definisanim komunikacionim kanalima je neophodno dizati svijest javnosti o vrijednosti biodiverziteta na teritoriji MZ, o njegovoj osjetljivosti i štetnosti koju antropogeni faktor nanosi.

Istraživanje javnosti i formiranje fronta dobrovoljaca/ki koji bi, bilo volonterski ili pomognuti projektima, sprovedili akcije sanacije, gašenja požara, pošumljavanja, prijavljivanja nelegalnih aktivnosti je optimalni pristup korištenja mogućnosti koje se tiču razvoja turizma, privlačenja investitora.

Ukoliko se ne bi realizovali projekti rekonstrukcije putne infrastrukture, izgradnje vodovoda i stabilizacije napona na teritoriji MZ postoji opasnost da bi preostalo stanovništvo napustilo svoja domaćinstva, posjeta domaćinstvima zasnivala na vikendaškom pristupu.

Vizija i ciljevi

Mjesna zajednica Vražegrmci je razvijena mjesna zajednica, sa funkcionalnom infrastrukturom, turistički i poljoprivredno razvijena, gdje lokalno stanovništvo živi od resursa sa kojima raspolaže. Mjesna zajednica doprinosi usvajanju znanja i vještina svih koji u njoj žive, okupljajući zajednicu oko inicijativa koje je čine ekonomski jakim.

- Lokalni putevi rekonstruisani,
- Do svakog domaćinstva urađen je asfaltni put,
- Svaki stanovnik ima pristup pijaćoj vodi na svom imanju,
- Svaki stanovnik sa svog imanja ostvaruje ekonomsku dobit dovoljnu za pristojan život,
- Broj stanovnika je u porastu,
- Seoski domovi rekonstruisani,
- Vražegrmci prepoznati po kvalitetnim proizvodima,
- Razvijeni socijalni i zdravstveni servisi.

Projektne ideje

Rekonstrukcija lokalnih i nekategorisanih puteva na teritoriji mjesne zajednice Vražegrmci

Relevantnost - Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Rekonstrukcijom putne infrastrukture na teritoriji mjesne zajednice Vražegrmci stvorili bi se uslovi za dalje unapređenje poslovnog okruženja, jednostavniji i ugodniji život građana, promociju turističke ponude. Na teritoriji mjesne zajednice

nalazi se oko 50km asfaltiranih puteva od čega je potrebno potpuno rekonstruisati minimum 25km. Saniranje identifikovanih potencijalnih klizišta.

Aktivnosti Za realizaciju ovih aktivnosti potrebna je podrška lokalne samouprave u dijelu izrade glavnih projekata rekonstrukcije, revizije projekata, raspisivanja otvorenih poziva, izgradnje i nadzora nad radovima.

Rezultati Realizacijom rekonstrukcije došlo bi do povećanja konkurentnosti lokalne zajednice.

Nosioci ovih projekata: Vlada Crne Gore, Opština Danilovgrad

Mogući izvori finansirana: Budžet Crne Gore, budžet Opštine Danilovgrad, EBRD, Samodoprinos stanovništva.

Potreban budžet: Nepoznato – potrebna podrška lokalne samouprave u procjeni

Angažovanje putara

Zapošljavanjem najmanje jedne osobe koja bi radila na održavanju lokalnog puta L6, koji prolazi preko teritorije mjesne zajednice, u dužini od 10km.

Za realizaciju je potrebna podrška lokalne samouprave u dijelu finansiranja putara. Osobu je potrebno zaposliti putem ugovora o radu. Opis posla podrazumijeva cjelogodišnje održavanje putnog pravca uz redovne kontrole Savjeta mjesne zajednice.

Nosioc projekta: Mjesna zajednica Vražegrmci, Opština Danilovgrad

Mogući izvori finansiranja: Budžet Opštine Danilovgrad, Mjesna zajednica Vražegrmci

Potreban godišnji budžet: 9600€ bruto

Izgradnja vodovoda

Prioritet - Unapređenje vodovodne infrastrukture

Relevantnost - Strategija regionalnog razvoja Crna Gore

Dobra infrastruktura je preduslov povećanja kvaliteta života građana. U okviru strateškog plana razvoja Opštine Danilovgrad za period 2019. – 2023. navedeno je da će se velika pažnja posvetiti izgradnji novih i rekonstrukciji postojećih vodovoda. U istom planu je navedeno da će izgradnja podrazumijevati i rekonstrukciju i izgradnju vodovoda u Vražegrmci. Ipak, za vrijeme trajanja ovog plana, koji ističe krajem 2023. godine radovi na izgradnji vodovoda u Vražegrmcima nisu započinjali.

Kako su Vražegrmci bogati stalnim izvorima pitke vode realizacija ovog projekta bi bila značajno olakšana.

Aktivnosti - Izrada i revizija glavnih projekata – potencijalne eksproprijacije - raspisivanje javnog poziva - implementacija i nadzor

Rezultati Snabdijevenost svakog domaćinstva pitkom vodom. Povećanje prihoda DOO Vodovod i kanalizacija Danilovgrad.

Nosioc projekta Opština Danilovgrad

Ciljna grupa/korisnici: Stanovništvo MZ Vražegrmci

Budžet: Nepoznato – potrebna podrška lokalne samouprave u procjeni

Izvori finansiranja: Budžet Opštine Danilovgrad, Budžet Crne Gore

Monitoring i evaluacija DOO „Vodovod i kanalizacija“ Danilovgrad

Unapređenje napajanja električnom energijom

Prioritet Unapređenje elektro i telekomunikacione infrastrukture

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Opis projekta Rekonstrukcijom dalekovoda i izgradnjom novih trafostanica stvorili bi se uslovi za stabilno napajanje električnom energijom pogotovo trofaznog napajanja koje je neophodno većini gazdinstava²

Aktivnosti - izrada i implementacija projekta

Rezultati Bolja i sigurnija snabdjevenost električnom energijom

Indikatori Povećanje broja korisnika, smanjenje prekida i stabilnost napona

Nosioci projekta Opština Danilovgrad i CEDIS

Ciljne grupe/korisnici Stanovništvo mjesne zajednice Vražegrmci

Budžet Nepoznato – potrebna podrška lokalne samouprave u procjeni

Izvori finansiranja EPCG

Monitoring i evaluacija CEDIS

Adaptacija seoskih domova

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Opis projekta Rekonstrukcijom objekata seoskih domova koji se nalaze na teritoriji mjesne zajednice omogućilo bi se bolje funkcionisanje lokalne zajednice i stvorile mogućnosti otvaranja radnih mjesta, pokretanja lokalnih turističkih manifestacija, unapređenja turističke ponude MZ, izvora prihoda potrebnih za rad i funkcionisanje Savjeta mjesne zajednice.

Aktivnosti - izrada i revizija glavnih projekata - implementacija projekata

Rezultati Rekonstruisani seoski domovi na Potočilu i Dabovićima. Otvorena Vražegрмаčka kuća – promocija i prodaja lokalnih proizvoda, motelski smještaj, restoran sa tradicionalnom ponudom, mjesna zajednica ostvaruje prihode.

Nosioci projekta Mjesna zajednica Vražegrmci, Opština Danilovgrad,

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo, građani, turisti

---

² Potreba utvrđenja putem online ankete na sajtu mjesne zajednice

Budžet 250.000 €

Izvori finansiranja Budžet opštine Danilovgrad, Budžet Crne Gore, EU fondovi

Period implementacije 2024-2027

Monitoring i evaluacija Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Uređenje i organizacija na mjesnim grobljima

Opis projekta Osnivanje Odbora koji bi održavali i upravljali mjesnim grobljima Baljinovac, Krakorovina i Dabovići.

Aktivnosti:

- Izradu registra grobnih mjesta
- Procjenu potrebe proširenja grobalja
- Izgradnju pratećih objekata: Kapele, ograde, pristup groblju, česma i sl.
- Izrada godišnjih budžeta za održavanje groblja
- Kreiranje obaveznog doprinosa za vlasnike grobnih mjesta

Rezultati Organizovani Odbori koji vode računa o mjesnim grobljima. Izrađeni registri grobnih mjesta. uređena groblja sa pratećom infrastrukturom.

Nosioci projekta Mjesna zajednica Vražegrmci, Opština Danilovgrad

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo

Budžet 100.000 €

Izvori finansiranja Budžet opštine Danilovgrad, Samodoprinos

Monitoring i evaluacija Opština Danilovgrad

Razvoj turizma i poljoprivrede

Prioritet Unapređenje turizma i poljoprivrede MZ Vražegrmci

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Opis projekta Unapređenje turističke ponude MZ Vražegrmci kroz obezbjeđivanje bespovratnih sredstava, povoljnih kredita i poreskih olakšica za postojeće i nove turističke i poljoprivredne kapacitete na porodičnim gazdinstvima

Aktivnosti Identifikacija postojećih turističkih i poljoprivrednih kapaciteta, stvaranje uslova za otvaranje novih smještajnih kapaciteta, proširenja obradivih površina, uvećanja stočnih fondova - zagovaranje u SO Danilovgrad radi davanja garancija za kreditna sredstva domaćinstvima koja se žele baviti turizmom i poljoprivredom, obezbjeđivanje poreskih olakšica za period od tri godine od registracije, obezbjeđivanje bespovratnih sredstava za unapređenje i stvaranja novih turističkih kapaciteta, proširenja obradivih površina, uvećanja stočnih fondova, promocija turističke i poljoprivredne ponude na međunarodnim sajmovima

Rezultati Veća turistička i poljoprivredna ponuda, ekonomski snažnija domaćinstva

Indikatori Povećanje broja turista i noćenja

Nosioci projekta Mjesna zajednica Vražegrmci, Opština Danilovgrad, Turistička organizacija Danilovgrad

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo, turisti

Budžet 200.000 €

Izvori finansiranja Budžet opštine Danilovgrad, Turistička organizacija Danilovgrad, Ministarstvo turizma, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, EU fondovi

Monitoring i evaluacija Opština Danilovgrad, Skupština Opštine Danilovgrad, Turistička organizacija Danilovgrad, MZ Vražegrmci

Osnivanje NVO Vražegrmci

Prioritet Unapređenje MZ Vražegrmci

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Opis projekta Unapređenje turističke, poljoprivredne proizvodnje, domaće radinosti, promocija potencijala MZ Vražegrmci kroz realizaciju projekata u zajednici kroz obezbjeđivanje bespovratnih sredstava

Aktivnosti Kreiranje potrebne dokumentacije za registrovanje nevladine organizacije, održavanje Osnivačke Skupštine, kreiranje plana rada i prioriternih oblasti za trogodišnji period. Javno zagovaranje javnih politika koje bi bile od koristi za lokalno stanovništvo.

Rezultati Bolji uslovi života, veća turistička ponuda, ekonomski snažnija domaćinstva

Nosioci projekta MZ Vražegrmci i NVO Vražegrmci

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo, turisti

Budžet 2.000 €

Izvori finansiranja Budžet opštine Danilovgrad, Turistička organizacija Danilovgrad, Ministarstvo turizma, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, EU fondovi

Monitoring i evaluacija Skupština NVO Vražegrmci

Nedeljna ambulanta

Prioritet Unapređenje zdravstvenih usluga i zdravstvene zaštite na teritoriji MZ Vražegrmci

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Opis projekta Na teritoriji mjesne zajednice ne postoji ambulanta u kojoj bi lokalno stanovništvo moglo ostvariti primarnu zdravstvenu zaštitu. Ovo posebno dolazi do izražaja za ostvarivanje zdravstvene zaštite u slučaju žena i djece. Potrebno je organizovati nedeljnu ambulantu na dvije lokacije – Dom Potočilo i Glava Zete. U dijelu zdravstvenih i socijalnih usluga stanovništvo bi redovnu terapiju moglo preuzimati tokom rada nedeljne ambulante.

Aktivnosti Komunikacija sa lokalnom samoupravom i upravom Doma zdravlja "Dimitrije Dika Marenic", a radi organizacije nedeljne ambulante.

Rezultati Bolji uslovi života, kvalitetnija zdravstvena zaštita.

Nosioci projekta MZ Vražegrmci, Opština Danilovgrad, Dom zdravlja "Dimitrije Dika Marenic"

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo

Budžet Nepoznato – potrebna podrška lokalne samouprave u procjeni

Izvori finansiranja Budžet opštine Danilovgrad, Ministarstvo zdravlja, Dom zdravlja "Dimitrije Dika Marenic"

Monitoring i evaluacija Dom zdravlja "Dimitrije Dika Marenic"

Lokalna prodavnica

Prioritet Unapređenje MZ Vražegrmci

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore

Opis projekta Kroz izdavanje ili ustupanje postojećih prostornih kapaciteta preduzetnicima otvoriti prodavnicu sa namirnicima utvrđenih potrebama stanovništva. Isto može realizovati i Savjet mjesne zajednice. Nije potrebno da prodavnica radi 6 dana u nedelji. Kroz sprovedenu anketu utvrđena je realna potreba za otvaranjem ovakvog objekta.

Aktivnosti Kreiranje oglasa za izdavanje/ustupanje prostora, Savjet MZ potencijalno otvara prodavnicu.

Rezultati Bolji uslovi života

Nosioci projekta MZ Vražegrmci i NVO Vražegrmci

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo, turisti

Budžet 5.000 €

Izvori finansiranja Budžet opštine Danilovgrad, MZ Vražegrmci, preduzetnici/privrednici

Monitoring i evaluacija Savjet MZ Vražegrmci

Vodabrani na rijeci Zeti

Prioritet Unapređenje MZ Vražegrmci

Relevantnost Strategija regionalnog razvoja Crne Gore; Strategija upravljanja vodama

Opis projekta Uslijed promjenljivog režima rada hidroelektrane “Perućica” dolazi i do promjene u vodostaju rijeke Zete pa tako matice rijeke Zete ugrožava imanja na teritoriji mjesne zajednice. Kroz izgradnju vodabrana na obalama rijeke Zete zaštitila bi se imovina lokalnog stanovništva i otvorile mogućnosti šetališta, mjesta za ribolov i sl.

Aktivnosti izrada i revizija glavnih projekata - implementacija projekata

Rezultati Očuvanje privatnih imanja na obalama rijeke zete

Nosioci projekta Opština Danilovgrad, EPCG

Ciljne grupe/korisnici Lokalno stanovništvo

Budžet Nepoznato – potrebna podrška lokalne samouprave u procjeni

Izvori finansiranja Budžet Crne Gore, Budžet opštine Danilovgrad, EPCG

Monitoring i evaluacija EPCG

Uključivanje zajednice

Lokalna zajednica se od izbora Savjeta u 2023. godini obavještavala putem sajta mjesne zajednice, društvenih mreža i viber zajednice. Dio stanovništva obavještavan je putem telefonskih poziva.

Zbog nemogućnosti organizovanja mjesnih Zborova u 2023. godini isto se ostavlja kao mehanizam uključivanja u narednom periodu.

Konsultacije i upitnici realizovaće se i dalje putem online alata.

Potrebno je poraditi na proaktivnijem uključivanju lokalne samouprave u proces donošenja odluka i zajedničko planiranje.

Finansijski plan

Tačnu procjenu potrebnih sredstava za realizaciju ovog plana nije moguće donijeti bez podrške lokalne samouprave i njenih Sekretarijata.

U odnosu na ono što smo mogli utvrditi kao potrebna sredstva, a što se može vidjeti u Odjeljku Projektne ideje, potrebna sredstva za realizaciju dijela ovog Plana iznose 566 600€.

Za realizaciju ovog plana mogu se koristiti Budžet Crne Gore, Budžet Opštine Danilovgrad, grantovi, fondoci EU, samodoprinos stanovništva.

Praćenje i evaluacija

U toku realizacije ovog Plana radiće se kontinuirani monitoring u vidu godišnjih izvještaja o stepenu njegovog ostvarivanja, kao i godišnji Akcioni planovi za svaku godinu trajanja sa listom projekata koji će se donositi za svaku godinu posebno od strane Savjeta MZ Vražegrmci ali i Opštine Danilovgrad.

Monitoring će biti zasnovan na prikupljanju relevantnih informacija za svaki projekat pojedinačno, dok će za prikupljanje podataka biti zaduženi članovi Savjeta mjesne zajednice te iste dostavljati nadležnom Sekretarijatu.

Evaluacija će se donositi na kraju svake godine u odnosu na analizu monitoringa

Zaključak

Mi, članovi Savjeta mjesne zajednice Vražegrmci, posvećeni smo ostvarenju vizije i ciljeva koji su postavljeni u ovom Planu razvoja. Uz vašu podršku i aktivno

uključivanje stanovnika, verujemo da ćemo uspešno unaprediti našu mjesnu zajednicu i stvoriti bolju budućnost za sve nas.

Hvala svima koji su doprineli izradi ovog plana i koji će biti uključeni u njegovu implementaciju.